

SPIRULA

MEDEDELINGENBLAD BIJ VITA MARINA

1e jrg. nr. 1

maart 1991

41(1)

ISSN 0165-8980

INHOUD MEDEDELINGENBLAD

Eindelijk.....	2
Boekbesprekingen.....	4
Zoekertjes.....	5
Landelijke contacten.....	5
Agenda.....	5
Korte Berichten.....	5
Embryonale schade aan noordzeevis.....	6
Mossel of Eidereend.....	6
Rangia cuneata, de tweekleppige waarop een stad werd gebouwd.....	7
Import van doopvontschelpen onderschept.....	7
Vrijheid voor megamuilhaai.....	8
Overbevissing van kreeften voor de oostkust van Canada.....	8

UITNODIGING KONTAKTDAG

Wij nodigen alle abonnees uit voor een informeel samenzijn op 7 april in het Museon in Den Haag. Hier kunt u als u wilt, met de redactie en andere medewerkers van Vita Marina van gedachten wisselen en het door ons samengestelde programma van korte lezingen bijwonen. Laat dit een voorproefje zijn op een in de toekomst weer door ons te organiseren congres, zoals die vroeger zo succesvol waren.

Op vertoon van de uitnodigingskaart heeft u tevens recht op een bezoek aan het Museon tegen gereduceerd tarief.

U dient deze kaart dus mee te nemen.

EINDELIJK.

verzuchten wij als redactie en u als abonnee waarschijnlijk ook. Het eerste nummer van VITA MARINA nieuwe stijl ligt hier voor u. Hard werk van zowel de auteur als de redactie hebben het mogelijk gemaakt dit alles in een tijdsbestek van slechts drie maanden te voltooien.

SPECIALE EDITIE

Dit eerste nummer, geschreven door Pectinidae-expert Howard Paul Wagner, is ons visitekaartje voor de nieuwe opzet. We hebben kosten nog moeite gespaard om het er zo mooi mogelijk uit te laten zien. Een woord van waarschuwing is echter wel op zijn plaats. Het eerste nummer omvat 48 pagina's, wat meer is dan een standaard nummer. VITA MARINA is normaal gesproken minstens 32 pagina's dik, met minimaal 4 pagina's full-colour.

Het nummer voor het tweede kwartaal van 1991 wordt, zoals het zich laat aanzien, gevuld met 4 artikelen.

- De Europese Patellidae
- De familie Aporrhaidae
- Het geslacht Eburna (Olividae)
- De familie Triviidae in Europa

Alhoewel wij gaan proberen het versturen van elk nummer plaats te laten vinden aan het begin van het kwartaal, en we wat dat betreft dus een inhaalrace te gaan hebben, doen wij door ervaring wijs geworden hierover geen beloften meer. Wij doen dus ons best, getuige ook de fraaie uitvoering van VITA MARINA.

ACCEPTGIRO

Ervaring uit vorige jaren leert ons dat een

professionele opzet van leden- en betalings-administratie broodnodig is. U krijgt dus dit eerste nummer van VITA MARINA zonder er voor betaald te hebben. Net als elk ander tijdschrift stellen wij echter "boter bij de vis". Wanneer uw betaling voor 1991 bij ons binnen is ontvangt u ook de volgende nummers van VITA MARINA. Bij het uitblijven van de betaling beschouwen wij u als ex-abonnee.

BETALEN VANUIT HET BUITENLAND

Vanwege de extra kosten van f 11,-, welke ons door de bank en giro in rekening worden gebracht, maken wij u nogmaals attent op de enig mogelijke betalingswijzen.

- per internationale postwissel
- door verhoging van het bedrag met f 11,- bij bank- of girobetaling.
- door Nederlandse guldens of eventueel Belgische franken (BF 850) aangetekend in een enveloppe naar de postbus te sturen.

VITA MARINA
Postbus 64628
2506 CA DEN HAAG

PROMOTIE

Wij hopen dat het nieuwe tijdschrift u bevalt. Voor commentaar kunt u ons, behalve op de contactdag van 7 april, natuurlijk altijd bellen op onze redactie-avond. Deze is elke dinsdag, van 19-24 uur. U kunt ons dan bereiken via telefoonnummer 015-132590. U kunt zelf ook een steentje bijdragen. Kent u in binnen- of buitenland serieuze belangstellenden die de VITA nog niet ontvangen, stuur ons dan de antwoordstrook retour. Wij sturen hen dan dit eerste nummer als kennismaking toe.

BOEKBESPREKINGEN

Distribution of the marine molluscs of north west Europe

D.R. Seaward

114 bladzijden
Uitg.: Nature Conservancy Council
Publicity Services Branch
Northminster House, Peterborough, PE1 1UA, United Kingdom
Prijs: £ 9.50 (leden Conch. Soc. Great Britain & Ireland £ 3.-)
ISBN 0-86139-681-2

Deze uitgave is een bijgewerkt, verbeterd en uitgebreid vervolg op de Sea Area Atlas of Marine Molluscs of Britain and Ireland, gepubliceerd door dezelfde auteur in 1982. Dhr. Seaward is Marine Recorder van de Conchological Society of Great Britain and Ireland. Hij geeft in zijn nieuwste werk een overzicht van de verspreidingen van alle bekende mariene mollusken in het gebied van Bergen (Noorwegen) tot Brest (West Frankrijk), inclusief de gehele Noordzee en dus ook de Nederlandse kust, met veel literatuurverwijzingen. Net als de atlas nodigt ook dit werk uit tot correcties en aanvullingen, die de Marine Recorder graag zal ontvangen.

In het nieuwe boek ontbreken verspreidingskaartjes zoals in de atlas. Het kan daarom handig zijn het is niet noodzakelijk) naast dit boek nog de atlas uit 1982 te gebruiken. Zolang de voorraad strekt wordt voor £ 7.- een exemplaar van de atlas thuis gestuurd. Bestel-adres: D.R. Seaward, Barn Court, Hamlet, Chetnole, Sherborne, Dorset, DT9 6NY, United Kingdom.

D.F. Hoeksema

Meeres-aquastiek

Werner Baumeister

17x23 cm; 220 bladzijden, rijk geïllustreerd
Uitg.: Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart, 1990.
Prijs: DM 58.-
ISBN 3-8001-7219-4

De in zee-wateraquarium bekende Werner Baumeister heeft een uitstekende handleiding het licht laten zien. Het is verbluffend hoe hij er in geslaagd is in dit toch niet zo omvangrijke boek een compacte, heldere samenvatting te geven van onderwerpen als de algemene aquariumtechniek (bouw, licht, filters, verwarming), het water, verzorging, eenvoudige zeebiologie, planten en dieren, vang, aankoop en transport van dieren, soort-bescherming, kweek en enkele andere. Opvallend goed is de wijze waarop de beginner geïnstrueerd wordt ten aanzien van de altijd onwelkome, maar zo strikt nodige, langzame opbouw van een nieuwe bak. De diverse voorbeelden van aquaria (grootte, techniek, bezetting) zullen wat de bezetting betreft zeker een schrille tegenstelling vormen met wat een beginner zich er van voorstelde, en zijn dus bijzonder leerzaam. Verder valt door het gehele boek het milieubewustzijn van de schrijver op. Enkele kanttekeningen: het koude (Noordzee) aquarium wordt al te vlug als te moeilijk ondergeschoven. In plaats van de paragrafen over de redox potentiaal inclusief de duistere rH-waarde, en de ozonisering, had wat meer aandacht aan het belang van het meten van nitrietgehalte en carbonaat hardheid ("alkali-reserve") gegeven kunnen worden. In het voorbeeld van het Middellandse Zee aquarium (ondiep

water) is er een grote kans dat de voorgestelde heremiet *Dardanus arrosor* de paardeanemoon zal verscheuren, wat de vissen het leven kan kosten. Alles tezamen evenwel van harte aanbevolen. De prijs is voor dit rijk en fraai geïllustreerde werk alleszins redelijk.

Wim Wagner

De Krabben van Nederland en België

J.P.H.M. Adema

16x24 cm; 244 bladzijden waarvan 1 in kleur.

Uitg.: Nationaal Natuurhistorisch Museum, Leiden. 1991.

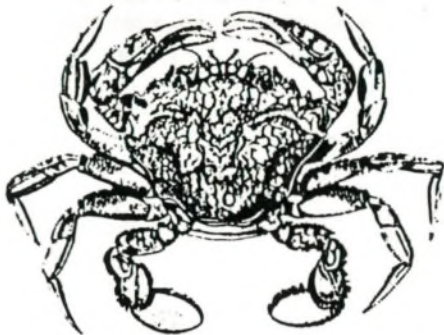
Te bestellen bij: Dr. W. Backhuys /Universal Book Services

Warmonderweg 80, 2341 KZ Oegstgeest

Prijs: Fl 48,-

ISBN 90-73239-02-8

Onlangs werd dit fraai uitgevoerde boek,

De gemarmerde zwemkrab, *Liocardnus marmoratus* (Leach). Uit Adema, 1991.

dat een leemte in de literatuur opvult, in stijl in het Nationaal Natuurhistorisch Museum geïntroduceerd. Het enige echt bruikbare en toegankelijke werkje over inheemse krabben in de nederlandse taal was "De nederlandse Decapoda" van Holthuis en Heerebout, verschenen als

wetenschappelijke mededeling 179 van de K.N.N.V. Het boek van Adema is echter veel uitgebreider, pretentieuzer en beter geïllustreerd. Na enkele inleidende en informatieve hoofdstukken, over onder andere morfologie en collectietechniek, worden 37 soorten krabben behandeld. De soortbeschrijvingen bestaan uit een synoniemlijst, een uitgebreide literatuurlijst, morfologische en ecologische gegevens en uitgebreide verspreidingsgegevens. Alle soorten zijn afgebeeld middels meest fraaie tekeningen die gemaakt werden door verschillende illustrators. Dit is overigens geen probleem, de verschillende stijlen passen goed bij elkaar. Als afsluiting past een zeer uitgebreide literatuurlijst goed bij dit boek dat een gedegen, precieze en betrouwbare indruk achterlaat. De komende jaren moet het bewijzen dat het ook als determinatiewerk voor nederlandse en Belgische krabben zijn waarde heeft. Wij hebben hierin echter alle vertrouwen. Het determineren van enkele nederlandse krabben dat de

redactie als proef op de som uitgevoerde viel zeer gunstig uit, vooral de uitgebreide en zeer doelmatige determinatie-tabellen werden als zeer gunstig ervaren. Een klein woord van kritiek: Eén enkele kleurplaat doet wat magertjes aan, wij hadden graag ook kleurenfoto's van de verschillende soorten gezien. Het kostenaspect zal hieraan zeker ten grondslag gelegen hebben. Al met al is

onze conclusie kort en bondig. Iedere serieus geïnteresseerde op het gebied van de mariene biologie zou dit boek op de plank moeten hebben staan, de verhoudingsgewijs lage prijs mag ook geen belemmering zijn.

RV

ZOEKERTJES

Aangeboden: een collectie Pectinidae (70 soorten en ondersoorten, ong. 200 exemplaren) Fl 395,- (waarde ong. Fl 1000,-) Een lijst is op aanvraag verkrijgbaar. Tevens te koop: "Weaver & du Pont, The Living Volutes. In nieuwstaat, Fl 40,-.

LANDELIJKE KONTAKTEN

CARDIIDAE - Ron Voskuil, Houthaak 2, 2611 LE Delft. tel. 015-132590

CYPRAEIDAE - Jan Buijse, Beukenstraat 69, 4462 TR Goes. tel. 01100-13097

KEVERSLAKKEN - Jan-Paul Buys, Tasmanstraat 144, 2518 VS Den Haag. tel. 070-3600434

MARIENE FILATELIE - R.V. Eijkenduin, Messiaenplantsoen 16, 1223 LA Almere. tel. 03240-63080

NERITIDAE - Ron Voskuil, zie bij Cardiidae

NOORDZEE - Jeroen Goud, Voorplecht 104, 1186 WS Amstelveen. tel. 020-437247

OLIVIDAE (uitgezonderd het geslacht *Oliva*) - Ron Voskuil, zie bij Cardiidae

PECTINIDAE - Henk Dijkstra, Gravinneweg 12, 8604 CA Snekk. tel. 05150-15062

RODE ZEE - Henk Dekker, Scheidersweg 1, 1731 LX Winkel. tel. 02244-2123

STROMBIDAE - Gijs Kronenberg, havenstraat 7, 5611 VE Eindhoven. tel. 040-124902

VENERIDAE - Frank Sloof, Ridderspoorweg 254, 2565 AS Den Haag. tel. 070-3258582

XENOPHORIDAE - Gijs Kronenberg, zie bij Strombidae.

AGENDA

• 7 april - bijeenkomst ter gelegenheid van de VITA MARINA nieuwe stijl. Zie de uitnodiging en het redactionele stukje op blz. 1 en 2.

• 7 april - Bijeenkomst BVC, "Stella Mare", Italiëlei 72, Antwerpen. Lezing "Leden over hun verzameling", 1. J. Buyse. Aanvang 10.00 uur.

• 13 april - Voorjaarsvergadering NMV, wordt gehouden Raamsteeg 2, Leiden. Lezingen: "Landslakken op de Griekse eilanden" door R. Bank en "De

molluskenfauna van de koraalriffen rond Hurghada, Egypte" door J. Goud. Aanvang 10.00 uur.

• 28 april - Internationale ruilbeurs en tentoonstelling van mineralen, fossielen en schelpen georganiseerd door diverse verenigingen in België. Geopend van 10-17 uur. Adres: Stedelijk Onderwijsinstituut, Binnenstraat 157, 9300 Aalst, België.

• 12 mei - International Shellshow, BVC, te Aarschot, België. Inlichtingen: Hr. de Roover, F. Verbieststr. 9/6, 2030 Antwerpen.

• 1 juni - feest en workshop "90 jaar veldbiologie", voor leden van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging en genodigden (030-314797).

• 2 juni - Bijeenkomst BVC, "Stella Mare", Italiëlei 72, Antwerpen. Lezing "Geologie en Fossielen" door M. Vervoenen. Aanvang 10.00 uur.

KORTE BERICHTEN

• Naar aanleiding van de mededeling in het vorige mededelingenblad van Gabriël Mulder over *Lunatia alderi*, meldt de heer Schipperijn uit Noordwijk de vondst van grote aantallen van deze soort in juli 1990 op het strand van Noordwijk. Waarschijnlijk hangt het op grote schaal

voorkomen van deze soort samen met de enorme hoeveelheden tweekleppigen, voornamelijk *Spisula subtruncata* (Da Costa) en *Mactra corallina* (Linnaeus) die de laatste tijd op het Nederlandse strand te vinden zijn. Een bezoek aan één van onze stranden kan dan ook van harte aanbevolen worden.

- Weliswaar geen marien onderwerp maar wel interessant. In de Lek, de Waal en de Amer heeft zich sinds enige tijd een niet inheemse zoetwater-tweekleppige genesteld, *Corbicula fluminea*. Deze soort nestelt zich bij voorkeur op warme plaatsen, bijvoorbeeld koelwaterleidingen van elektriciteitscentrales. Bij de KEMA volgt men de opkomst van de nieuwkomer dan ook met argusogen.

- Onze inheemse zoetwater driehoeksmossel *Dreissena polymorpha* (Pallary) veroorzaakt momenteel een gigantische plaag in de grote Noord-Amerikaanse meren. Ze werd voor het eerst waargenomen in 1988 in Lake St. Clair en heeft zich nu uitgebreid over vrijwel alle andere meren. De soort vormt een bedreiging voor inheemse mollusken en zorgt voor overlast bij de visserij. Deze twee gevallen tonen eens en te meer aan dat men altijd voorzichtig dient te zijn met het verplaatsen van diersoorten.

- In Australië is een zeewierfossil gevonden dat 1,1 miljard jaar oud is. Daarmee wordt de tot nu toe vroegst bekende verschijningsvorm van het planteleven op aarde met 540 miljoen jaar overtroffen.

- De Indiase paleontoloog Vishwa Gupta, die wordt beschuldigt van fraude met fossielen, is door de Panjab-universiteit in Chandigarh op non-actief gesteld. Volgens een ander paleontoloog, de amerikaan John Talent, zijn vrijwel alle 450 publicaties van Gupta gebaseerd op valse informatie en gestolen materiaal.

Omdat het werk van Gupta door veel paleontologen gebruikt is om geologische formaties in de Himalaya te dateren, zijn ge gevolgen groot en wordt met spanning gewacht op de uitkomsten van een onderzoek. (Volkskrant, 1-III-1991)

Embryonale schade aan noordzeevis

Het Westduitse Research Instituut voor de Visserij in Cuxhaven heeft vastgesteld dat tussen de vijf en twintig procent van de Noordzee-vis in de Duitse Bocht misvormde nakomelingen zal voortbrengen als gevolg van beschadigingen op grote schaal in de embryo's.

Het gaat hierbij in hoofdzaak om ernstige afwijkingen in de chromosomen van tong, kabeljauw, schol en schar. Het zeegebied in de Duitse Bocht is zeer ernstig verontreinigd door de jarenlange afvallozingen van de titaniumdioxide-productie en andere chemische industrieën.

(Algemeen Dagblad)

Mossel of Eidereend?

In 1949 zijn de mosselkwekers van de Zeeuwse wateren naar de Waddenzee uitgeweken, omdat hun percelen waren aangetast door een mosselparasiet. Elke zomer vindt een mosselzaadval plaats waaruit zich in het volgende voorjaar de jonge mosseltjes definitief op de bodem vestigen. De mosseltjes van circa 20 mm lang worden binnen enkele weken opgevisst en uitgezet in de kweekpercelen. Hier zijn ongeveer tachtig kwekers mee bezig. De zaadval van de mosselen is tevens hoofdmaaltijd voor de eidereenden. Sinds lange tijd is de Waddenzee met zijn eilanden hun

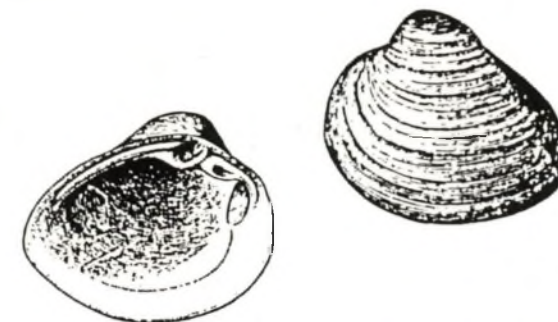
meest zuidelijke broed- en fourageergebied. Waren er destijds zo'n 300.000 exemplaren in het Nederlandse waddengebied, na een terugval in de jaren zestig blijken er op grond van tellingen de laatste jaren ruim 100.000 te zijn; een aantal wat momenteel niet meer toeneemt. Hun broedgebied is op Vlieland en Terschelling, waar de meeste mosselbanken zijn. Door een onvoorspelbare speling van de natuur is de laatste twee jaar echter de broedval uitgebleven, waardoor de eidereenden na eerst nog het schaarse mosselbroed te hebben weggeschraapt, nu ook de kweekpercelen consumeren.

Het uitbliven van nieuw broedsel brengt de oogst dit jaar terug van 800 tot 300.000 ton. De mosselkwekers denken nu aan afschieten, buiten het feit dat de eidereend bij de vogelwet beschermt is, zou dit bij deze grote aantallen zinloos zijn. Het inzetten van Visarenden lijkt eerder een jongensdroom dan van werkelijkheid te getuigen. Het verjagen van de eenden uit de percelen heeft door het hogere energie-verbruik bij de eenden juist een grotere behoefte aan voedsel tot gevolg. Ook gaan ze dan op jacht naar de eveneens schaarsel wordende kokkels.

Ten sloten zijn de mosselkwekers gewend aan hoge producties en grote oogsten, terwijl de Waddenzee eigenlijk geen kweekbak, maar vooral een beschermd natuurgebied is.

Rangia cuneata, de tweekleppige waarop een stad werd gebouwd

De Mactridae leven gewoonlijk in zeeën met een normaal zoutgehalte, echter één genus bewoont estuaria en tolereert een yzonder laag zoutgehalte. Dit genus is *Rangia* Des Moulins, 1832, met als enige soort *R. cuneata* (Sowerby,

Rangia cuneata (Sowerby).
Naar Tucker Abbott, 1954

1831), een soort die plaatselijk zeer algemeen kan zijn.

Bij Mobile (Alabama, U.S.A.) aan de Golf van Mexico vormt zij grote kolonies; de dieren leven slecht 5 cm diep in de modderbanken van het brakke water, terwijl er een eb envloedverschil van meer dan een meter optreedt. Uitgestrekte 1 tot 1,5 m dikke schelpenbanken worden tot 30 km landinwaarts teruggevonden. De stad Mobile is op zo'n schelpenbank gebouwd. Het wegdek van de weg van New Orleans naar Lake Pontchartrain (10 km) bestond in 1845 volgens waarneming van Sir Charles Lyel volledig uit *Rangia*.

Opgetekend in "A second visit to the United States of North America, Londo, 84" (Tom Pain)

Import van doopvontschelpen onderschept

De Algemene Inspectiedienst (AID) van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij heeft onlangs in de Rotterdamse haven twee uit de

Filippijnen afkomstige containers met *Tridacna*'s in beslag genomen. *Tridacna*'s zijn beschermde diersoorten, ze vallen sedert enige jaren onder het In- en Uitvoerbesluit Bedreigde Uitheemse Plante- en Diersoorten. *Tridacna gigas* is de soort die vanwege haar afmetingen (tot 1.20 m) altijd al door de mens is gebruikt. Vroeger zoals zijn naam nog aanduidt als doopvont, tegenwoordig echter meer als plantenbak.

Om het verzamelen te ontmoedigen en om determinatie-problemen bij de douane te voorkomen, vallen alle *Tridacna*-soorten onder genoemd besluit. Tegen de nederlandse importeur is proces-verbaal opgemaakt, de in beslag genomen *Tridacna*'s komen niet in de handel, helaas, het kwaad was al geschied!

Wellicht kan de nederlandse aardewerkindustrie een natuurgetrouw uitgevoerde *Tridacna*-plantenbak ontwerpen.

Vrijheid voor megamuilhaai

De megamuilhaai volgens Leo Man in 't Veld

Amerikaanse wetenschappers hebben een zeer zeldzame haai die voor de Californische kust in het net van een vissersboot was gezwommen, weer de vrijheid gegeven.

De haai zou in gevangenschap zeker zijn dood gegaan. Van het dier, een zogenaamde megamuilhaai, zijn over de hele wereld slechts vijf exemplaren waargenomen. De haai voedt zich met plankton en behoort tot de grootste haaien ter wereld.

de gevangen haai werd vrijgelaten op verzoek van een genootschap tot behoud van zeeschatten. Biologen hebben een zendertje aan de haai (4,5 meter lang en 900 kilo zwaar) bevestigd om zijn gedragingen enige tijd gade te slaan. (Algemeen Dagblad, 24-X-1990)

Overbevissing van kreeften voor de oostkust van Canada

Eén van de vele gevallen van roofbouw op de natuur wordt gemeld in het januari nummer van *Panda*, het tijdschrift van het Wereld Natuurfonds. Per jaar worden bij Nova Scotia ongeveer 40 miljoen kreeften van de soort *Homarus americanus* gevangen. Deze kreeften hebben een gemiddeld gewicht van ongeveer 500 gram, een teken dat vrijwel geen enkel exemplaar meer tot volle wasdom kan komen. Biologen stellen dat de gemiddelde maat van de gevangen kreeften binnen vijf jaar met de helft zou kunnen toenemen en de populatie zou kunnen verdubbelen wanneer de vangst tijdelijk zou worden gereduceerd. Maar zoals ook in ons deel van de Atlantische Oceaan blijkt, is de politieke wil tot het bevoordelen van de

natuur ten koste van de industrie nog steeds ver te zoeken. de politici kijken ook geen vijf jaar vooruit, dat is verder dan de volgende verkiezingen.